

УДК 343

I. Servetskyu

THE CONCEPT OF OLIGARCHI AND ITS PUBLIC DANGER

I.В. Сервецький

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри СК

Національної академії Служби безпеки України

ПОНЯТТЯ ОЛІГАРХІЇ ТА ЇЇ СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА

Постановка проблеми. Олігархічні тенденції мали місце в усіх постсоціалістичних країнах, їх виникнення спричинив різкий перехід від планового до ринкового господарства, а політична, правова й економічна системи пройшли складні процеси трансформації від авторитаризму до демократії. На цьому шляху суспільству протидіють як зовнішні, так і внутрішні сили. Найбільш небезпечними для розвитку громадського суспільства є олігархи, які розтлівають суспільство із середини, паразитують на людській свідомості, сприяють зубожінню населення, нещадно експлуатують людські, природні й енергетичні ресурси країни, вбивають віру людей у справедливість, нівелюють закон, сіють у суспільстві ворожнечу, підкреслюють свою винятковість і могутність, підпорядковують правоохоронні органи, суди та прокуратуру, впливають на органи влади й управління.

Наявність олігархії в тій чи іншій державі вказує на корпоративний характер суспільства [1], що означає замкненість, відокремленість. Олігархія в суспільстві має місце там і тоді, коли суспільство дозволяє людям бізнесу накопичувати свої статки, порушуючи економічні процедури та правила, ухилятися від сплати податків, діяти поза законом та нехтувати економічними інтересами суспільства й держави.

Найважливішим заходом контролю за політичною, правовою й економічними системами є суспільний контроль. Другим стримуючим фактором є успішна діяльність спеціальних служб, що забезпечує вільне волевиявлення людей, дозволяє успішно функціонувати правоохоронним ті судовим органам, позитивно впливати на розвиток бізнесу та підприємництва.

Держава повинна встановити межі та правила функціонування політичних партій і рухів, забезпечити життєдіяльність усіх суб'єктів суспільного життя, сприяти розвитку національних інтересів, втілювати гуманні принципи співпраці державних інституцій. Цим процесам активно чинять опір олігархи в усіх сферах суспільного життя, починаючи від державних інституцій, політичних партій, громадських організацій та бізнесу.

Зважаючи на вищевикладене, предметом нашого дослідження є розвиток олігархічних тенденцій у нашому суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зародження, розвитку та суспільної небезпеки поширення олігархії в усі сферах суспільного життя висвітлені у працях таких учених, як А.И. Асеєвський, В. Бадрак, В.М. Бебик, И. Бороган, К. Брожек, А. Даллес, В.Б. Кассис, Ю.Я. Киршин, В.Є. Куріло, В.Н. Любов, В. Плетт, Ю.І. Аверьянов, Г.Г. Почепцов, Г. Рогозин, Р. Ронин, П.А. Судоплатов, Г. Томас, Е.Б. Черняк, К. Ендрю та інші.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних проблем зародження, розвитку та суспільної небезпеки поширення олігархії в усі сферах суспільного життя.

Основні результати дослідження. Ще Аристотель писав, що олігархія є результатом викривлення такої форми правління, як аристократія. Саме етичне вчення про чесноти громадянина поліса дозволило Аристотелю обґрунтувати концепцію «правильних» форм правління та концепцію громадянина [3].

Тому постає питання про правильні форми державного устрою, які реалізують благо громадян та виховують їх відповідно до чеснот. Аристотель розрізняв шість форм державного устрою: три правильні і три неправильні, спотворені. Відокремлення правильних форм державного устрою здійснювались на підставі етичного критерію блага. Правильні політичні устрої – *монархія, аристократія* та політика служать спільному благу громадян, а неправильні – *тиранія, олігархія, демократія* характеризуються правлінням на користь інтересам можновладців. На відміну від демократії як влади народу, що дбає про свої інтереси, політика є владою добродесних громадян, які обираються на основі середнього майнового цензу та керуються благом усіх. В умовах важкої кризи поліса Аристотель в останніх двох книгах «Політики» намагається накреслити проект найкращого державного устрою, який ґрунтується на організації землеробства, що повинне забезпечити громадянам середній дохід, який дозволяє надавати свою власність у користування друзям, необхідності участі громадянам у спільних трапезах – сиситіях, розподілі всієї землі на суспільну, що забезпечуватиме кошти на релігійні культи та сиситії, та приватну власність громадянина, виключення з числа громадян не тільки рабів і варварів, а й ремісників і торговців через те, що їхній спосіб життя не сприяє вихованню чеснот тощо. У сучасній політичній думці ідеї Аристотеля постійно актуалізуються для вирішення проблем розуміння та впровадження такої політичної форми, яка б сприяла ціннісній інтеграції суспільства і виключала політичний абсентеїзм, індивідуалізм та появу «опікунської влади» [3].

Ще на початку ХХ ст. явище олігархії в контексті розвитку і панування політичних партій знайшло своє втілення в теоретичних підходах

М. Острогорського, а також німецького мислителя Р. Міхельса (1876–1936), який розглядав олігархію як невіддільну форму управління соціальними організаціями і вивів так званий «залізний закон олігархії» — закономірної і стійкої тенденції переходу від демократичного до ієрархічного устрою, виокремлення особливого професійного прошарку, що концентрує у своїх руках владу й управління.

Видатний грецький історик і політичний діяч Полібій (210–128 рр. до н.е.), стверджував, що після олігархії в країні обов'язково встановлюється демократія: «Народ, незадоволений розкошуванням олігархії, скидає її і встановлює своє правління — демократію». Однак після демократії, яка з часом руйнує саму себе, обов'язково встановлюється тиранія — за сучасною термінологією «диктатура».

Згідно з Полібієм, є шість основних форм держави, які в порядку їхнього природного виникнення і зміни займають такі місця в межах їхнього повного циклу: царство (царська влада), тиранія, аристократія, олігархія, демократія, охлократія.

Початковий вождь-самодержець непомітно і природно перетворюється, за концепцією Полібія, в царя в тій мірі, в якій «царство розуму змінює собою панування відваги і сили». Царська влада наділяє кожного за заслугами, а піддані підпорядковуються їй не стільки від страху насильства, скільки за велінням розуму і по добрій волі. З часом царська влада стає спадковою. Царі змінюють попередній спосіб життя з його простотою і турботою про підданих і починають понад міру віддаватись розкошам. Унаслідок викликаних цим заздрості, ненависті, незадоволення і гніву підданих «царство перетворилося в тиранію». Цей стан і форму держави Полібій характеризує, як початок занепаду влади.

Тиранія — час змов проти володарів. Але ці змови походять від людей шляхетних і відважних, які не бажають переносити свавілля тирана. При підтримці народу ці шляхетні люди скидають тирана й утверджують аристократію. Цю форму держави Полібій характеризує, як таке правління меншості, яке встановлюється за згодою народу і при якому ті, хто править, є «найсправедливіші і найбільш розсудливі за вибором».

На перших порах аристократичні правителі керуються у всіх справах турботою про «спільне благо». Коли ж влада в аристократії стає спадковою і опиняється в руках людей «абсолютно незнайомих з вимогами суспільної рівності і свободи», тоді аристократія перетворюється в олігархію, де панують зловживання владою, користолюбство та беззаконня. Виступ народу проти олігархії супроводжується вбивством одних і вигнанням інших. Не довіряючи попереднім формам правління, народ встановлює демократію і бере на себе турботу про державу.

Демократією Полібій вважає такий устрій, при якому вирішальна сила належить рішенням більшості народу, панує підпорядкування законові та традиційна пошана до богів, батьків і старших. Але, поступово відходячи від цих цінностей, натовп вибирає собі вождем відважного честолюбця (демагога), а сам усувається від державних справ. Таким чином, демократія перетворюється

в охлократію. Цей процес Полібій характеризує так: «Коли розгніваний народ, слухаючи тільки голос власного гніву, відмовляє владі у підпорядкуванні, не визнаючи її навіть рівноправною з собою, і всі справи бажає вирішувати сам. Після цього держава прикрасить себе найблагороднішим іменем вільного народного правління, а насправді стане найгіршою з держав — охлократією» [4].

Визначаючи охлократію як лад насильства і беззаконня, Полібій відзначав, що з точки зору кругообігу державних форм охлократія є не тільки гіршою, але й останньою у зміні форм. Кінцевий момент розвитку держави збігається з початковим. «Такий, — підкреслює Полібій, — кругообіг державного співжиття, такий порядок природи, згідно з яким форми правління змінюються, переходять одна в одну і знову повертаються».

З наведеного аналізу кругообігу державних форм Полібій зробив висновок, що нестійкість притаманна кожній формі тому, що вона уособлює тільки одне начало, яке неодмінно виродиться у свою протилежність. Мислитель зазначав, що «без сумніву, найдосконалішою формою належить визнати таку, в якій поєднуються особливості всіх форм, перерахованих вище», тобто царської влади, аристократії та демократії. Головна перевага такої змішаної форми полягає у забезпеченні належної стабільності держави, що запобігає її переходу до спотворених форм правління.

По суті, ця антична концепція поєднання принципів різних форм правління має той же зміст і розрахована на той же ефект, що й теорія розподілу влади в наш час: у «змішаній» формі держави повноваження представників різних форм правління не об'єднуються в одне начало, а, будучи розділеними, поєднуються і співіснують, взаємно стримуючи і врівноважуючи одне одного, чим стабілізують увесь державний лад.

При всіх відмінностях, ідея «змішаного» правління і теорія розподілу влади має певну концептуальну спільність: і в тому, і в іншому випадку йдеться про таку конструкцію державної влади, при якій повноваження правління не зосереджені в одному центрі (началі), а розподілені між різними, взаєморівноважуючими та взаємостримуючими началами (складовими частинами держави).

Мислителі Давньої Греції зробили суттєвий внесок у розвиток політико-правових уявлень, у теоретичну розробку проблем держави і права. Всесвітньо-історичне значення духовної спадщини античної Греції, складовою частиною якої є політичні та правові вчення, обумовлене тим, що давньогрецькі мислителі були першовідкривачами в багатьох галузях людського пізнання. Йдеться не про ординарний внесок античних греків в історію філософської, політичної та правової думки, а про створення ними фундаменту і формування ідей та концепцій у різноманітних сферах теорії й практики. Частково безпосередньо, частково через римських авторів головні політичні та правові ідеї, концепції і поняття давньогрецької теорії стали основою всієї європейської політичної та правової думки[5].

Завдання українців полягає в тому, щоб з'ясувати, яка форма правління зараз існує – олігархія чи демократія і якою буде майбутня диктатура – національною українською чи російською?

За влади Л.М. Кравчука ми бачили впровадження гуманних принципів посткомуністичної ідеології. Рання номенклатура періоду Леоніда Кравчука зналася в роботі державної системи, мала досвід керування підприємствами та користувалася широкими інтелектуальними мережами, що були вибудовані за часів комуністичного режиму. Крім можливості розбудовувати молоду державу, державні мужі скерували всі потуги на власне економічне збагачення.

Після перемоги Леоніда Кучми на дострокових виборах 1994 р., змінилися принципи циркуляції еліт, а їхній курс на олігархізацію став ще більш очевидним. З тих пір в Україні почали формуватися потужні регіональні еліти, які були підкріплені великими фінансовими ресурсами й політичними амбіціями. Найпотужнішими серед них була донецька група, харківська та київська групи, а також дніпропетровський конгломерат. Кожне із цих об'єднань мало депутатські групи та фракції в парламенті, що лобювали свої бізнесові інтереси та боролися за можливість впливу.

Процес творення олігархії в Україні розпочався при Л. Кучмі, за президенства якого олігархи сформувалися як домінуючий клас суспільства, який прагне, а частково уже реалізував свої прагнення до встановлення олігархії як типу політичного режиму [6]¹. Отже, ще в 1990-х роках в Україні склалася й міцно утвердилася олігархічна практика інструментального ставлення до закону і правоохоронних інституцій. За словами американського політолога-українознавця Пола Д'Анієрі, президент Л. Кучма та його оточення здійснювали правління не «відповідно до закону», а «за допомогою закону», використовуючи закон вибірково проти своїх ворогів [7]. Така форма правління сформувалася внаслідок специфічної української приватизації, яка за своїми ознаками була наскрізь шахрайською, клановою й антисоціальною. Її шахрайський характер підтверджує те, що вона здійснювалася здебільшого двома шляхами: через штучне доведення підприємств до банкрутства чи нерентабельності та через передачу державних пакетів акцій у власність певним особам. Переважна більшість підприємств була приватизована поза законом і за безцінь. Кошти, що були сплачені за них, у десятки, а то й сотні разів були менші, ніж їхня реальна вартість.

Отже, під прикриттям так званих ринкових реформ в Україні відбулося небачене в історії великомасштабне пограбування цілого народу, і ми прийшли від номенклатурного радянського соціалізму до олігархічного капіталізму, який за своєю суттю виявився не кращим за свого попередника, а в багатьох випадках ще й гіршим, – йдеться про соціально-економічну сферу.

¹ Колодій Антоніна «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2001. – Вип. 19. – С. 31–35 (також: <http://www.political-studies.com/democracy/oligarchy.html>).

Політичний режим В.А. Ющенко характеризується як режим очікування мрій, закінчився розчаруванням, для подолання якого знадобляться десятиріччя.

Режим Януковича, що закінчився Євромайданом, характеризується як кримінальний.

Обрання президентом П.О. Порошенко характеризується вимогою Майдану рішучих дій значної частини суспільства.

В умовах продовження існуючої політики влади, збереження корупції, неприязнення до кримінальної відповідальності встановлених зрадників у військовому керівництві та саботажу невикритих агентів Російської Федерації державні інституції можуть очікувати серйозні потрясіння.

Політичний режим визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю й умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод [8].

Як свідчить історія та політична практика багатьох держав, формою правління у такому випадку зазвичай запроваджується диктатура, яка здатна швидко й ефективно, без зайвої парламентської тяганини прийняти військовий бюджет, арештувати агентів спецслужб, що є серед депутатів і вищих посадовців, покарати корупціонерів і хабарників. Більшість населення такі реформи вітатиме. Звісно, диктатура зможе більш ефективно, ніж теперішня влада організувати оборону країни від російського вторгнення, однак це негативно позначиться на обсягах прав і свобод громадян та на відносинах із Заходом, який не кожному диктатуру олігархів схильний підтримувати фінансово.

Отже, олігархія – це форма владарювання, тип політичного режиму. Так само як мон(о)-архія – влада одного, полі-архія – влада багатьох (форма розосередженого правління, що забезпечує панування принципів плюралістичної демократії), оліг(о)-архія – це влада кількох, небагатьох [9].

Олігархія (грецьк. oligarchia, від oligos – нечисленний і arche – влада; влада небагатьох) – недемократичний різновид правління, що забезпечує панування вузького кола найбагатших осіб, а також владна еліта, яка репрезентує й очолює олігархічне правління [9].

В усіх цих термінах наявне вказування на кількість володарів (один, багато, кілька) та саме слово владарювання (старогрецьке *archein*). Це означає, що без політичного панування олігархів не буває, тому не слід їх плутати з багатими бізнесменами чи просто підприємливими людьми. Тільки ті багатії, які намагаються встановити «диктатуру небагатьох» (явну чи позалаштункову), є олігархами. Олігарх – це не просто багата людина, а один із небагатьох можновладців, що правлять у своїх приватно-групових інтересах, причому в основному або виключно силовими методами. Отже, можна зробити висновок, що не всі багаті люди є олігархами, але всі олігархи є багатими людьми.

Олігарх – особа, що володіє великою власністю в країні та має вагомий вплив на державні органи влади [9].

З політологічної точки зору олігархи — це можновладці, які використовують монополізовані ними сектори економіки для концентрації у своїх руках політичної влади, а політичну владу — для збільшення власних капіталів [9].

Сучасні олігархи володіють багатоманітними суспільними ресурсами: економічними (промислові та фінансові підприємства й установи), інформаційними (друковані та електронні ЗМІ), політичними (партії, парламентські групи й фракції, важливі державні посади, вплив на перших осіб у державі) [6].

Концентрація виробництва сприяла концентрації банківського капіталу та виникненню банківських монополій. Справа в тому, що великі промислові підприємства потребували великих, як правило, довгострокових кредитів, забезпечити які могли тільки великі банки. І ця обставина прискорила об'єднання багатьох банків, тобто централізацію їх капіталів та виникнення банківських монополій. Банківські монополії зосередили у своїх руках основну масу вільних грошових коштів суспільства, а отже, монополізували кредит. Це примушувало промислові монополії зміцнювати зв'язки з великими банками шляхом купівлі їх акцій і придбання таким чином місць у правліннях банківських монополій. Проникнувши у сферу кредиту і кредитних монополій, промислові капіталісти почали вкладати туди свої капітали й визначати політику великих банків. Поряд з цим відбувався і зворотній процес — проникнення капіталу банківських монополій в промислові монополії. Банківські монополії, надаючи великі кошти промисловим монополіям, намагалися забезпечити себе від можливих втрат шляхом безпосереднього впливу на діяльність промислових монополій. З метою присвоєння частини монополіно-високого промислового прибутку вони скуповували акції промислових монополій і ставали їх співвласниками й співкерівниками. Поряд з цим великі банки брали участь в організації нових промислових корпорацій і одержували великі прибутки від засновництва. Отже, мало місце взаємне проникнення, злиття і зрощення монополістичного банківського капіталу з монополістичним промисловим капіталом і утворення фінансового капіталу.

Організаційною формою панування фінансового капіталу є фінансово-промислова група, яка становить собою сукупність промислових, банківських, кредитних, страхових, транспортних, торговельних та інших компаній, які перебувають під контролем одного або кількох взаємозв'язаних найбільших власників капіталу. В центрі фінансово-промислової групи перебуває головне підприємство, в ролі якого може бути великий банк, промисловий трест, страхова компанія тощо. Більшість підприємств, що входять до фінансово-промислової групи, не є індивідуальною власністю того чи іншого капіталіста, який очолює групу [10]. Створення фінансово-промислових груп здійснюється кількома способами:

Холдинг-компанія — організація, яка застосовує свій капітал для придбання контрольних пакетів кількох акціонерних товариств з метою управління ними, створюється найчастіше для проведення єдиної політики та здійснення єдиного контролю за дотриманням загальних інтересів великих компаній у масштабі однієї або декількох галузей [11].

Зрошення влади і великого капіталу почалося у 1998 році. Хрещеним батьком олігархії в Україні став Л. Кучма, який, усупереч Основному Закону, в якому в ст. 1 визначено, що Україна — демократична, правова, соціальна держава, побудував олігархічну, яка є найбільш несправедливим видом державно-го устрою. І саме олігархія є головним джерелом усіх бід сучасної України.

На думку В. Ланового, першочерговим напрямом змін має бути позбавлення бізнес-імперій політичного впливу на владу та суспільство:

- запровадження кримінальної відповідальності за парламентську корупцію (хабарі за депутатське голосування, призначення голів комітетів Верховної Ради, міністрів, суддів тощо);

- встановлення кількісних обмежень щодо внесків у фонди передвиборчих кампаній, отриманих від однієї особи; їх порушення має підлягати вагомому правому покаранню;

- поширення кримінальної відповідальності на партійних функціонерів та окремих кандидатів за нелегальне фінансування передвиборчих кампаній;

- заборона призначати на урядові та інші владні посади крупних капіталістів (або введення обмеження на майнові статки претендентів на них);

- модернізація системи державного управління за такими напрямами, як заборона втручання чиновників у господарські процеси та діяльність компаній будь-яких форм власності;

- децентралізація фінансово-інвестиційних і фіскально-бюджетних потоків;

- скасування жандармських методів роботи податкової служби й забезпечення рівності прав платників податків і митарів;

- державний захист покупців тощо;
- посилення кримінальної відповідальності державних службовців, правоохоронців, працівників СБУ, прокуратури, суддів, податківців, митників тощо за корупційні вчинки;

- заборона права власності однієї особи на більш ніж один національний телеканал та медіа-групу;

- інституювання прямого громадянського контролю за діями чиновників.

Другим напрямом змін має бути позбавлення матеріальної основи функціонування корупційно-олігархічного бізнесу:

- перехід до розробки урядових програм і планів, виходячи з інтересів розвитку всієї національної економіки, а не окремих лобістських груп та їхніх проектів;

- відновлення прозорості приватизаційних конкурсів;

- обмеження розміру пакета акцій (не більше, ніж 10–15 %), який може отримати одна особа під час приватизації державних підприємств;

- недопущення посередництва приватних фірм у торговельно-фінансових операціях державних компаній та установ;

- введення кримінального покарання за рейдерське захоплення підприємств і судове сприяння рейдерам;

– запровадження виключно конкурентних форм надання ліцензій на видобуток корисних копалин, використання радіочастот, а також розміщення державних замовлень, укладання будівельних договорів тощо;

– заборона купівлі приватними компаніями підприємств у рахунок погашення заборгованостей останніх, що утворилися внаслідок навмисного завищення цін і тарифів постачальниками сировини та послуг;

– запровадження системи ринкового – неадресного і невиключного – монетарного рефінансування економіки з боку НБУ [12].

Змінюються уряди й президенти, але в житті країни і людей все залишається незмінним. І це тому, що за одним кланом приходять інші, у яких одна мета – збагачення. Українські олігархи продовжують зберігати тотальний вплив на ключові рішення та процеси в Україні [13]. При цьому не мають жодного значення прізвища прем'єр-міністрів, президентів, оскільки вони виконують і віддзеркалюють волю свого оточення, що їх фінансує й годує. І доки в країні пануватиме олігархія, доти Україна буде економічно відсталою, соціально бідною, псевдодемократичною й аморальною державою. Про її цивілізований поступ можна лише мріяти. Це переконливо доводить світовий досвід інших країн, які мали чи мають олігархічні режими, тому відокремлення бізнесу від влади й знищення олігархії є найактуальнішими і найважливішими завданнями, які стоять перед українським суспільством на сучасному етапі.

Як вже відзначалося, різні складові неконтрольованого сектору економіки неоднозначно впливають на економічне і суспільне життя держави. Найбільш небезпечними є тіньовий і кримінальний. Незважаючи на втрату певної частини території, роль деяких українських олігархів у підтримці російської агресії очевидна. Інакше кажучи – олігархія це питання політичне, і воно має бути вирішене політичним чином. У цьому сенсі позиція Президента є вирішальною.

Політичне вирішення проблем з олігархами в процесі парламентських виборів ускладнюється тим, що безліч олігархічних ставлеників йдуть саме по мажоритарних виборчих округах. Якщо партійні списки українська громада ще хоч якось може проконтролювати, то мажоритарні кандидати підлягають набагато меншому контролю. Це означає, що одним з елементів боротьби з олігархічним впливом на владу є зміна виборчого законодавства.

Послідовність вирішення проблеми олігархії в Україні супроводжується такими проблемами, а саме:

перша група бізнесменів, які власне не є олігархами за всією сукупністю ознак, хоча дуже впливові в економіці України. Це бізнесмени з незовсім чесним походженням своїх статків, вплив яких ґрунтується на «вмінні» поєднувати політичні, кримінальні та інші зв'язки;

друга група олігархів – це група проукраїнських бізнесменів (групи Живаго, Коломойського, Косюка – Пінчука та ін.), які впливають на політичне життя українського народу, мають великі статки, партії, сотні тисяч бійців «охоронників», що готові захищати олігарха;

третья група олігархів – антиукраїнські налаштовані олігархічні сили (група Фірташа, Ахметова, Хорошковського, Тігіпка, Труханова, Львовчкіна,

Бойко та ін.). Саме ці групи проросійських олігархів продовжують впливати на українську владу і становлять найбільшу загрозу для національної безпеки.

Отже, суспільна небезпека олігархії полягає у зовнішніх і внутрішніх чинниках.

Зовнішні чинники:

— сприяють створенню негативної думки про Україну як корумповану державу, в якій діють закони олігархів;

— унеможливають організовувати чесний бізнес та розвивати необхідні для суспільства галузі економіки;

— відлякують інвесторів від України, утверджують думку про панування беззаконня, корупції;

— блокують вільний розвиток підприємництва та міждержавні стосунки.

Внутрішні чинники:

— порушується принцип соціальної справедливості;

— створюються протиріччя між бідними та багатими членам суспільства;

— породжується ненависть до осіб, які займаються бізнесом, підприємництвом;

— відбувається нерівномірний розподіл матеріальних благ;

— запроваджується кланова приватизація найбільш привабливих підприємств, галузей економіки тощо;

— стверджується принцип нахабності, безкарності.

Деолігархізація є одним із завдань Револуції Гідності. Вона має бути неодмінно здійснена, причому здійснити її потрібно цивілізовано. Вирішальну роль у цьому процесі повинні відіграти суспільство та спеціальні служби.

Висновки. Отже, сьогодні олігархи, якщо їх не зупинити, здатні підірвати основи національної безпеки, уповільнити або змінити курс розвитку держави на демократичні перетворення. З метою деолігархізації необхідно:

— встановити єдині правила й процедури у сфері бізнесу та підприємництва;

— ліквідувати монополістичні взаємовідносини у сфері виробництва, розподілу власності та природних ресурсів;

— прийняти необхідні закони, що забезпечить вільний розвиток малого та середнього виробництва, справедливий розподіл земельних ресурсів, газу, енергетичних складових тощо;

— встановити кримінальну відповідальність за незаконний видобуток, перерозподіл і використання природних ресурсів держави;

— проти проросійських олігархів розпочати судові цивільні процесі з метою перевірки та позбавлення їх власності, нажитої переважно незаконним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Медушевский А.Н.* Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопросы философии. — 1993. — № 10.

2. *Острогорский М. Я.* Демократия и политические партии. — М., 1997.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. — С.457. — 1440 с.
4. *Аристотель.* Поетика / Пер. Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. — К.: Мистецтво, 1967. — 136 с.
5. *Nippel W.* Politische Theoriender griechisch-römischen Antike, в кн.: Politische Theorien von der Antike bis zur Gegenwart. ВРВ. — Bonn, 1993. — Р. 17–46.
6. Аристотель. Політика / Пер. з давньогрецької, авт. передм. О. Кислюк. — К.: Основи, 2000. — 239 с.; — 2 вид. — К.: Основи, 2003. — 239 с.; — 3 вид. — К.: Основи, 2005. — 239 с.
7. *Колодій Антоніна.* «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. — Вип. 19. — 2001. — С. 31–35. Режим доступу: <http://www.political-studies.com/democracy/oligarchy.html>.
8. *D'Amieri, Paul J.* Understanding Ukrainian Politics/ Power, Politics and Institutional Design. — Armonk (New York); London (England): M.E.Shapre. — 2007. — 297 p.
9. *Онан Э.С.* Понятие и классификация политического режима в развивающихся странах. — Право и политика в развивающихся странах. Сборник обзоров. — М., 1991. — С.10.
10. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970–1980. — Т. 5. — С. 689.
11. Slovo.dn.ua . business.ua < . 7.polkaknig.narod.ru . kredit-moskva.ru < . 9. bin.com.ua . denga.com.ua < . sprava.civicua.org. 12. promved.ru slovo.dn.ua business.ua 7. polkaknig.narod.ru.
12. *Білоченко А.М.* Фінансовий капітал в Україні: Особливості формування та перспективи розвитку // Фінанси України. — № 3 (2008). — С. 94–101.
13. *Лановий В.* Український бізнес – афера століття. Олігархат VS вільне підприємство. Тиждень @tyzhdenUA. 24 грудня 2012.tyzhden.ua/Economics/66366
14. Експерт: В Україні влада в олігархів. Скоро це закінчиться ... Режим доступу: www.pravda.com.ua/news/2016/02/18/7099448/.

REFERENCES

1. *Medushevskij A.N.* Demokratiya i tiraniya v novoe i novejshee vremya // Voprosy filosofii. — 1993. — № 10; Ostrogorskij M. YA. Demokratiya i politicheskie partii. — М., 1997.
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [uklad. i holov. red. V.H. Busel]. — К.; Ірпін: VTF «Perun», 2003. — S. 457.
3. *Aristotel.* Poetyka / Per. B. Tena; vstup. st. i komentari Y. Kobova. — К.: Mystetstvo, 1967. — 136 s.
4. *Nippel W.* Politische Theorien der griechisch-römischen Antike, в кн.: Politische Theorien von der Antike bis zur Gegenwart. ВРВ, Bonn 1993, S. 17–46, 30. ISBN 3-89331-167-X.
5. *Aristotel.* Polityka / Per. z davnohretskoi, avt. peredm. O. Kyliuk. — К.: Osnovy, 2000. — 239 s.; — 2 vyd. — К.: Osnovy, 2003. — 239 s.; — 3 vyd. — К.: Osnovy, 2005. — 239 s.
6. Kolodii Antonina . «Oliharkhy» y «oliharkhiia»: zmist poniat ta ukrainska politychna diisnist // Naukovi zapysky NaUKMA. Politychni nauky. — Vyp. 19. — 2001. — S. 31–35 (takozh: <http://www.political-studies.com/democracy/oligarchy.html>).

7. D'Anieri, Paul J. Understanding Ukrainian Politics/ Power, Politics and institutional Design. – Armonk (New York); London (England): M.E. Shapre. – 2007. – 297 p. (p. 12).

8. Onan E.H. S. Ponyatie i klassifikaciya politicheskogo rezhima v razvivayushchihhsya stranah. – Pravo i politika v razvivayushchihhsya stranah. Sbornik obzorov. – M., 1991. – s. 10.

9. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. / AN URSS. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – K. : Naukova dumka, 1970–1980. – T. 5. – S. 689.

10. Slovo.dn.ua . business.ua <. 7. polkknig.narod.ru . kredit-moskva.ru <. 9.bin.com.ua . denga.com.ua < . sprava.civicua.org. 12.promved.ru slovo.dn.ua business.ua 7. polkknig.narod.ru.

11. Bilochenko A.M. Finansovyi kapital v Ukraini: Osoblyvosti Formuvannia ta perspektyvy rozvitku// Finansy Ukrainy. – № 3 (2008). – S. 94–101.

12. Lanovyi V. Ukrainskyi biznes – afera stolittia. Oliharkhat VS vilne pidpriemnytstvo. Tyzhden@tyzhden UA. 24 hrudnia 2012. tyzhden.ua/Economics/66366

13. Ekspert: V Ukraini vlada v oliharkhiv. Ckoro tse zakinchytisia www.pravda.com.ua/news/2016/02/18/7099448/.

Сервецький І.В. Поняття олігархії та її суспільна небезпека

У статті досліджено актуальні проблеми сутності та змісту олігархії, доведено її небезпеку для суспільства. Розглянуто процес розвитку, становлення та поширення олігархії в Україні, визначено три складових олігархічного процесу, показано зовнішні й внутрішні чинники олігархії.

Ключові слова: олігархія, класифікація, чинники, суспільна небезпека.

Сервецький І.В. Понятие олигархии и ее общественная опасность

В статье исследуются актуальные проблемы сущности и содержания олигархии, доказана ее опасность для общества. Рассмотрен процесс развития, становления и распространения олигархии в Украине, определены три составляющие олигархического процесса, показаны внешние и внутренние факторы олигархии.

Ключевые слова: олигархия, классификация, факторы, общественная опасность.

Servetskyi I. The concept of oligarchy and its public danger

This article is devoted to actual problems of the nature and content of the oligarchy and its danger to society. The article studies the process of development, establishment and spread of the oligarchy in Ukraine, proposed three components oligarchic process shown internal and external factors of oligarchy.

Keywords: Oligarchy; Classification; Factors; Public danger.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2016.